

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2024.53.300716>

УДК 340.12.

Н. І. Бровко, докт. юрид. наук, професор

Білоцерківський національний аграрний університет

Соціально-гуманітарний факультет

Кафедра конституційного права та теоретико-правових дисциплін

пл. Соборна, 1, Біла Церква, 09100, Україна

e-mail: 09101959nb@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3525-2817>

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ БЛАГОДІЙНОСТІ

У статті з позицій філософсько-правового розуміння досліджено благодійність та благодійну діяльність як найважливіший прояв духовності та культури людства, характеристику окремих особистостей, які мають високі емоційно-моральні якості, співчуття, милосердя, відповідальність, турботу, любов до ближнього. Встановлено, що у сучасному українському суспільстві благодійність проявляється у формах волонтерства, меценатстві, допомоги нужденним, є важливим і необхідним соціальним інститутом, адже свідчить про функціонування соціальної держави з гуманістичною складовою.

Історичний досвід свідчить, що благодійність, як діяльність окремих груп чи особистостей виникла досить давно і поступово переформатувалась у важливу суспільну діяльність та інститут держави. Тому, вказану категорію варто розглядати ширше, з урахуванням внеску у соціальну сферу окремих суб'єктів, благодійних організацій, фондів.

Констатовано, що благодійність як суспільно важлива та корисна діяльність має бути спрямована на зміцнення суспільної єдності, утвердження загально визнаних цінностей, побудову гуманного суспільства, яке об'єднується заради вирішення спільних проблем. Антропологічна парадигма, що лежить в основі гуманізму наголошує на значенні благодійності як діяльності для суспільства та на розвитку самої особистості благодійника, а здійснений філософсько-правовий аналіз цієї категорії дає можливість заглибитись у сутність людської особистості, проаналізувати мотиви благодійної діяльності та розглядати благодійництво не лише як надання матеріальної допомоги, тим хто її потребує. З урахуванням того, що благодійна діяльність є мірилом духовності та має відповідати моральним якостям благодійника варто розглядати в основі благодійності й аксіологічний компонент, визначаючи у благодійній діяльності ціннісні основи. Наголошено, що у сучасному суспільстві під час суспільних трансформацій благодійність набуває нових рис і значення, втрачає свій сенс, своє глибинне призначення, що може привести до регресу так як становить загрозу для суспільства, держави, усталених принципів, визначених міжнародним правом.

Ключові слова: благодійність, благодійні організації, допомога, альтруїзм, благодійництво, надання допомоги, неприбуткова діяльність.

Постановка проблеми. Будь-які перетворення призводять до змін. Сучасне суспільство змінюється у напрямку гуманізації. Справжній гуманізм досягається лише в умовах практичної реалізації людської природи через її вчинки та діяльність. Гуманістична природа людини проявляється у її соціальній діяльності як допомога, любов до ближнього, жертвовність, що на сьогодні називають благодійністю. Розуміння благодійності варто аналізувати ведучи мову про особистість, її свідомість, моральні та етичні погляди, що існують у ній, бажання та потребою надавати допомогу і підтримку тим, хто її потребує - хворим, бідним, сиротам, інвалідам, незахищеним верствам населення. Діяльність благодійних організацій, волонтерський рух, розвиток благодійних фондів на сьогодні є поширеним явищем, яке спрямоване не лише на реалізацію активних дій направлених на допомогу, але й на виховання гуманістичного та відповідального суспільства [1, с. 44]. Однак, незважаючи на гуманістичну складову благодійності, існують ризики використання неприбуткових організацій, зокрема благодійних, у злочинних схемах, накштал легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, прикриття незаконної діяльності інших суб'єктів, що за своєю суттю нівелює розуміння благодійності як безкорисливої, свідомої добродійної діяльності та загрожує розвитку гуманного суспільства. Аналіз проблематики здійснюється з позицій філософського праворозуміння, що дає можливість проаналізувати витоки та сутність феномену благодійності в контексті діяльності благодійних організацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема благодійності, її природи були предметом осмислення філософів різних епох. У своїх працях цю категорію аналізували Арістотель, Платон, Сократ, Ф. Аквінський, Б. Спіноза, Р. Декарт, Дж. Локк, Дж. Берклі, Г.Форд, Дж. Міль, І. Кант, М. Лютер, Ж.-П. Сартр, М. Шелер та інші. Благодійна діяльність та благодійність, як багатоаспектна категорія була предметом наукових пошуків науковців сучасності, які досліджували її з позицій різних дисциплін, враховуючи її багатогранність та той факт, що коріння її виходить з людської особистості та тісно пов'язане з людською діяльністю, зокрема М. Житника, Ш. Завидняка, С. Євтушка, О. Кочневої, Т. Курінної, В. Кошіля, Н. Саранської, В. Стинської, М. Строгаля, І. Шостака та інших.

Мета статті полягає у здійсненні аналізу благодійності, встановленні її сутності у контексті розгляду як суспільно корисної діяльності, мотивів та намірів благодійників, виявлення загроз, які виникають у процесі здійснення благодійної діяльності з метою недопущення використання благодійних організацій у особистих, корисливих цілях.

Виклад основного матеріалу. Благодійність є досить багатогранною категорією, розуміння якої завжди викликало зацікавленість. Великий енциклопедичний словник визначає благодійність як надання матеріальної допомоги тим, хто її потребує - як окремим особам, так і організаціям. Метою благодійності може бути заохочення і розвиток суспільно-важливих сфер чи певної діяльності [2, с. 79], тобто мова йтиме про допомогу фізичним та юридичним особам, незалежно від їх статусу і положення.

Словник «Longman Handy Learner's Dictionary» тлумачить благодійність як великодушність, щедрість, допомога бідним, доброта до осіб, позбавлених волі, милосердя, допомога людям, які того потребують, добродійність для людства та визначається терміном «charity» [3].

Словник із соціальної роботи визначає її як альтруїстичну діяльність «charitable activity», яка спрямована на надання фінансової чи іншої допомоги тим, хто її потребує, поліпшення умов функціонування суспільства та його окремих інституцій [4].

Соціальна енциклопедія визначає благодійність як «загальнолюдський рух, що охоплює низку гуманних дій окремих осіб, організацій, суспільства»; Велика українська енциклопедія вказує на благодійність як безкорисливу добровільну діяльність, яка пов'язана з наданням певної допомоги чи підтримки [5].

Благодійність можна трактувати як неприбуткову діяльність організацій або приватних осіб, яка спрямована на задоволення потреб суспільного розвитку. У більш широкому розумінні благодійністю можна вважати «інвестиціями у соціальній сфері» [6, с. 89].

На думку Н. Савранської благодійність це добровільна та безкорислива діяльність, спрямована на допомогу тим, хто її потребує, яка здійснюється без отримання прибутку, де матеріальні та нематеріальні ресурси розподіляються власником задля задоволення потреб інших, покращення життя спільноти або вирішення важливих соціальних проблем, що мають суспільне значення [7, с. 6].

Національне законодавство визначає благодійність як добровільну допомогу, як особисту так і майнову, яка здійснюється для надання допомоги, розвитку і підтримки різних сфер життєдіяльності суспільства і держави для задоволення суспільних інтересів [8].

Сьогодні ведучи мову про благодійність маємо на увазі активну дію - «зробити добро», альтруїзм, який проявляється як фінансова чи інша допомога. Також благодійністю є діяльність спеціально створених установ для здійснення добродійних справ. Різновиди благодійництва теж різні від матеріальної підтримки до меценатства і спонсорства. Благодійність має комплексний характер, є елементом матеріальної, і духовної складової. Якщо говорити про благодійність в її матеріальному виразі, то варто говорити про економічну благодійність, проте, конкретний характер благодійної діяльності визначає моральні якості та рівень духовності благодійників, оскільки їх діяльність є вирішальним орієнтиром формування морально-етичних цінностей у людських відносинах.

Благодійність містить антропологічне підґрунтя. Така парадигма є основою гуманізму, як розуміння людини найвищою цінністю. В основі благодійності лежить гуманне прагнення допомогти як знайомій так і незнайомій людині, шляхом надання безоплатної допомоги та любов до людської істоти, тобто природа благодійності пов'язана також і з аксіологією, незалежно від того, чи є людина її суб'єктом чи об'єктом. Тому наразі благодійність має стати основою формування аксіології українського суспільства, відповідно витоки цього явища варто шукати у філософській площині.

Проблематику благодійності та її аспекти аналізували філософи, мислителі різних епох, адже ця категорія пов'язана з категоріями справедливості, милосердя, любові, відповідальності, духовності, доброти, моральності. Н. Савранська виділяє три основні історичні типи благодійності: антична, тобто дохристиянська, яка мала матеріальний характер без моральних основ; християнська, заснована на милосерді, любові до ближнього, яка надавалась усім нуж-

денним незалежно від громадянської належності та всесвітня, яка надавалась тим, хто мав можливість працювати та потребував роботи [7, с. 8].

Благодійність у давні часи Античності розглядалась як ключовий компонент соціальної допомоги в державі, та на думку Н. Савранської була «рятивним інструментарієм послаблення соціальної напруги у соціумі» [9, с. 116]. Філософські вчення того часу впливали і формували особистісний світогляд. Допомогати і надавати підтримку вважалось природною функцією як держави так і заможних верств населення. Паралельно з цим благодійність мала на меті впливати на суперечності у суспільстві, зокрема ті що виникають між класами та намагалась пом'якшити соціальний розрив між ними. Епоха Античності заслуговує на увагу у контексті даної проблематики, так як саме у цей час з'явилося розуміння добродійності. Однак, спочатку філософи Античності акцентували увагу на категорії «благо», з якої пізніше вийшло розуміння благодійності як діяльності.

Арістотель визначав благо як те, що є найкращим для усіх, тобто те, що за самою своєю природою є гідним, або те, що робить благом інші дотичні до нього речі. Розуміння Арістотелевого блага у «Нікомаховій етиці» включає в себе ідею полісемії конкретного блага, що відповідає різноманітності видів і форм буття. Він робить акцент на розсудливості, яка дозволяє приймати правильні рішення для блага і користі кожного. Окрім вищого блага він звертається до загального, спільного блага у різних сферах життя, в яких виявляються людські прагнення та інтереси [10, с. 421].

Платон у цьому контексті звертав увагу на категорію добра, яке, на його думку є найвищим у ієрархії світового буття, а Сократ визначав благодійність привілеєм шляхетних. Його розуміння добродійності мало політичне підґрунтя, бо саме благородні мають можливість бути благодійниками.

Середньовічна філософія трактувала добро як благо з позиції християнського світогляду, розрізняючи ці категорії та визначаючи найвище благо як таке, що походить від Бога, джерела усього сущого.

Особливу роль у розумінні благодійності відіграє релігія, яка сприяє формуванню гуманістичних цінностей суспільства. Для будь-якої релігійної течії благодійність є обов'язковою діяльністю, яка проявляється у турботі, піклуванні, наданні допомоги хворим жебракам, сиротам, соціально незахищеним верствам та тим хто її потребує. Про благі справи і про милосердя йдеться у Торі, Корані, Біблії, де засуджується скупість, закликається надання допомоги нужденним, до співчуття, жертвності заради блага інших. Прояв милосердя до інших розцінюється як милосердя до Бога.

Милосердя досягає моральної повноти, коли воно втілюється у вчинках, які не тільки задовольняють інтереси інших, але й спрямовані на духовне вдосконалення.

З позиції християнської моралі благодійність є моральним проявом до нужденних та водночас виразом їх благих помислів. Тому релігійні течії внесли помітний внесок у процес становлення благодійності як діяльності. У цьому контексті варто погодитись з І. Гребцовою, що «Довгий час благодійність у всіх європейських країнах існувала як традиція, що продиктована християнським милосердям, яка за формою може бути віднесена до приватної благодійності» [11, с. 17-18].

Епоха Нового часу змінює погляд на благодійність та пояснює благо через його корисність для людських потреб та визначає базову роль у цьому самої людини. Р. Декарт, як засновник раціоналізму наголошував на домінуванні людського розуму та применшував при цьому роль почуттів, відчуттів, тобто внутрішнього світу людини. Все що викликає сумнів не є достовірним, відповідно істина виходить від розуму і встановлюється лише ним. Р. Декарт перебільшував можливості раціонального пізнання відокремлюючи його від чуттєвого рівня та визнавав існування суто раціональних джерел знань відповідно благодійність як моральне почуття виходить від сутності людини, а не від її розуму, тому варто щоб милосердя було осмисленим та раціональним.

Б. Спіноза акцентував увагу на свободі людини, у якій панує детермінізм. Людина наділена мисленням, розумом, а її свобода полягає у єдності розуму і волі. Лише така свобода є реальною, яка осмислена розумом, тому благі вчинки визначаючи свободу у діях людини повинні бути усвідомленими. Дещо інші позиції висловлює Дж. Локк, зазначаючи, що усі знання про світ ґрунтуються на чуттєвому досвіді, а розум є другорядним у пізнанні світу. Тому благодійність як діяльність має чуттєві витoki, осмислюється людиною, є усвідомленою. Його позиція підтримана Дж. Берклі, який стверджував, що матеріальне сприймається органами відчуття і відповідно милосердя та допомога також мають право існувати, якщо будуть сприйматись чуттєво.

Дещо змінився зміст категорій милосердя та благодійність у Новий час з розвитком протестантства. Це пов'язано із запереченням протестантизмом жебрацтва як такого, на що має бути направлена благодійність. Головною метою благодійності вважалось не лише подаяння та допомога нужденним, але вплив на їх свідомість аби вони могли подолати свій стан та обставини, у яких опинились. Тобто у Новому часі прослідковується розуміння благодійності як одного з важливих чинників формування культури особистості. На думку О. Запороженка, особливо актуальною проблема ефективності благодійності постає в Новий час, що пов'язано з індустріалізацією, модернізацією та збільшенням кількості нужденних [12, с. 25]. Безперечно, одиничні випадки проявів благодійності та розвиток благодійності як суспільної і організованої діяльності сприяли усвідомленню її як необхідності, і у цьому разі на перший план у свідомості благодійника виступали категорії справедливості, жертвовності, відповідно, поряд з цим досить доречно поставало питання доцільності такої діяльності. Так як благодійність подекуди являє собою пасивне використання допомоги, розуміння її як належної формує підсвідоме звання до отримання такої допомоги.

Представник протестантизму М. Вебер не схвалював допомогу нужденним та не вбачав у цьому благодійність, як таку, вважаючи бажанням самих людей бути бідними гріхом. Суспільство яке схвалює благодійність, схвалює і жебрацтво, хоча воно повинно мати інше призначення - створювати умови для бідних що вони мали змогу подолати своє становище. Таким чином, під благодійністю протестанти вбачали не християнське учення, а моральні норми. Перехід від доктринальної до світської релігії дозволив створити новий тип розуміння благодійності, яка виходила з релігії.

На що ж має бути направлена благодійність: на благо іншої людини чи на її думки про власне благо? У чому сенс благодійності: у готовності і спроможності

надати допомогу чи у бажанні людини прийняти її? Яка саме допомога, який її розмір чи прояв може вважатись благойдійністю?

У ряді релігійних течій наголошується на свідомому милосерді, засуджується марнотратство. Прохання про допомогу має бути перевірене, однак засуджувати тих хто просить про допомогу недопустимо. Релігійні вчення юдеїв та ісламізм закликають до надання милостині і водночас нагадують людям про необхідність докладання власних зусиль для подолання життєвих і матеріальних труднощів. Тому сенс благойдійності у тому, що зовнішня допомога не повинна замінювати потребу в самодопомозі, вона не має порушувати баланс обміну, знижувати цінність праці, заохочувати лінощі серед незахищених верств населення. Не дивлячись на благородні, на перший погляд, мотиви благойдійність не виховує впевненість людини в собі. Людство буде розвиватись, якщо подолає в собі інертність, страх, пасивність, вважає Г. Форд [13, с. 254]. На цьому наголошував і Дж. Міль, зазначаючи, що головним критерієм благойдійності є її практичність. Благойдійність повинна рятувати людину, але вона не матиме сенсу, якщо буде призводити до втрати людиною самої себе, людської сутності, яка повинна працювати і прагнути до самозабезпечення [14, с. 423]. Звикаючи до отримання благойдійної допомоги люди втрачають прагнення і мотивацію до розвитку і руху, самовдосконалення і духовного зростання. Такі явища, якщо вони набувають масовості призводять до втрати життєвих орієнтирів людства та негативно впливають на суспільний розвиток.

Благойдійність пов'язана з категоріями особистості, що визначають моральні почуття соціальної відповідальності, совісті, гідності. Для благойдійників, які прагнуть змінити навколишню дійсність важливим є мотивація їх діяльності. Тому інтерес до благойдійності можна розглядати як прагнення до самовираження, духовного самовдосконалення, гармонії з собою і світом. Зацікавленість у вирішенні розв'язанні соціальних проблем створює можливості для піару, підвищує рівень задоволеності, надає впевненості суспільству у здатності досягати поставлених цілей.

На думку О. Кочнової, у процесі благойдійності вирішуються не лише соціальні проблеми, благойдійник у міру своєї духовності, виходить за межі повсякденного природного буття людини, за межі людського розуміння світу, перебуваючи у стані трансцендентності. Трансцендентувати, означає долати межі свого емпіричного існування, долати себе, прагнути вийти на новий щабель духовної свободи [15, с. 10]. Таку ж думку підтримує М. Житник зазначаючи, що благойдійна діяльність є мірилом духовності та відповідає моральним якостям благойдійника. Вона спрямована на пасивне населення та є індикатором формування морально-етичних цінностей людських взаємин у суспільстві [1, с. 46].

Безумовно, здійснюючи благойдійність особа керується особистим моральним обов'язком, який витікає із вимог суспільної моралі. Загальне благо є джерелом такого обов'язку, яке формує особисту моральну вимогу відносно інших і самого себе. Поклик до благойдійності виражає сутність людини і є її моральним спонуканням до активних дій, тому така діяльність є добровільною. Однак розуміння добровільності також є неоднозначним та може містити в собі різні мотиви – від страху осуду, примусу аж до внутрішнього поклику та необхідності, що варіюється залежно від ситуації. Справжнім моральним обов'язком є вільне

підпорядкування суспільним вимогам або особисте спонукання, яке не залежить від внутрішнього примусу.

Значний внесок у розуміння добродієвості зробили німецькі філософи, а німецька класична філософія пронизана уявленнями про мораль, моральність, етичні категорії та їх вплив на особистість. І. Кант зазначав, що моральність проявляється у вчинках, і саме вони визначають особистість, її поведінку, ставлення до світу. Моральні вчинки можливі за умови усвідомленої відповідальності особистості, вони є свідомим утвердженням моральних цінностей. Головне - це намір людини, що виходить з почуття безкорисливості, обов'язку, відповідальності [16, с. 87].

І. Кант, М. Лютер, Ж.-П. Сартр підкресливали значення мотиву у будь-якій людській діяльності, звертали увагу на моральний контроль людини та моральні наміри як основні детермінанти людської поведінки. Таким чином вони акцентували увагу на духовних глибинах особистості, її переживаннях, душі людини як показника її сутності.

Погляди І. Канта аналізував М. Шелер. У нього благо аналізується разом з категорією цінності. М. Шелер наголошував на зв'язку між цінностями та матерією, між предметами та їх сприйняттям, цінностями та їх носіями. Етичні цінності виходять від особистості, стверджував М. Шелер. Він був прибічником феноменологічної антропології, яка переросла у аксіологію та яку він обґрунтовував зважаючи на етичний і філософський матеріал. Особистість розкривається не лише в душі, а й у сфері світу, яка включає в себе всі можливості душі й матеріальних благ. На його думку, суспільна мораль формується у процесі переваги одних цінностей над іншими. Особистість повинна володіти високою духовністю, бути наповненою любов'ю до життя і ближніх, бути милосердною, і саме у цьому її моральний сенс буття. Звідси слідує, що благодійність як людська діяльність має походити від сутності людини, її душі, усвідомленої необхідності надавати допомогу та бути наповненою духовністю. Людина, яка займається благодійністю є високодуховною особистістю. Під альтруїзмом автор розумів орієнтацію на інших людей та певне відразливе ставлення до самого себе, втеча від себе. Альтруїзм має бути направлений на іншого, так як не може витримати присутності себе самого. І увага, направлена на іншого, сприймається як бажане і цінне. Людина напружено ставиться до себе, що пов'язано з суперечливим розумінням себе самого і у результаті вона повинна здійснити переоцінку цінностей [17, с. 151].

Наразі благодійництво в Україні здійснюють волонтерські організації, благодійні організації та благодійні фонди, громадські організації або окремі особистості. Благодійництво набуває поширення, що пов'язано з військовими діями на території держави, тяжкою економічною ситуацією, тобто відродження та поширення благодійності є реакцією суспільства на існуючу соціально-економічну ситуацію. Дійсно, сьогодні благодійність призводить до появи специфічних організацій, напхтал волонтерських, які є формою благодійної діяльності та здійснюють свою діяльність, направлену на допомогу нужденним й існують завдяки їм. Тобто вони опосередковано зацікавлені в існуванні таких «потребуючих допомоги суб'єктів» адже без них їх діяльність втрачатиме сенс. У цьому контексті варто згадати епоху християнства, яке розглядалось ідейним джерелом благодійності, а християнський моральний кодекс вимагав турбуватись про знедолених

та німецьких. Існувала певна ідеалізація бідності, яка стала обов'язковою доктриною. Варто згадати релігійні інституції, такі як монастирі, церковні школи, які активно функціонували у Середньовіччі та не лише допомагали знедоленим, але й існували за їх рахунок. Тому, на жаль, під прикриттям благодійності, подекуди, особа переслідує й інші, як правило корисливі мотиви, що є актуальним і нині. Наразі доводиться спостерігати випадки, коли прояви благодійності набувають різних виразів, що пов'язано з домінуванням в особистості егоїстичних орієнтирів, зокрема, коли благодійність вчиняється заради не лише власного морального задоволення, але й особистих, майнових інтересів. У підтвердження варто згадати думку Г. Форда щодо благодійності «...гроші є негативним фактором, який впливає на особистий та суспільний розвиток» [13, с. 122], який ставив під сумнів справжні мотиви благодійності, вважаючи, що у ній відсутнє співчуття та заінтересованість у допомозі.

Під істинною сутністю благодійництва варто розуміти не лише безкорисливі мотиви, але й загрози, які можуть поставати при цьому та становити небезпеку для суспільства. Аналіз діяльності неприбуткових організацій, їх використання у незаконних цілях востаннє проводився Державною службою фінансового моніторингу України у 2019 році, тоді як реалії сучасного життя свідчать про активізацію діяльності благодійних організацій, що вимагає детальної уваги з боку уповноважених осіб. Зауважимо, що Державна служба фінансового моніторингу здійснює розслідування у різних сферах, однією з пріоритетів якої є контроль за рухом фінансових потоків громадян та юридичних осіб. До небезпечних діянь які мали місце у 2022 році (згідно даних Держфінмоніторингу) було розповсюдження оголошень про збір коштів нібито на потреби Збройних Сил України з використанням Інтернету та месенджера Telegram; незаконне використання гуманітарної допомоги і благодійних пожертв (реалізація транспортних засобів, ввезених із-за кордону на користь Збройних Сил України); використання громадських/благодійних організацій для отримання гуманітарної допомоги у воєнний час, з подальшою її реалізацією для власного збагачення [18], що підтверджує тезу про зростання протиправних діянь за участю та під прикриттям волонтерських, благодійних організацій.

Аналіз Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» дозволяє стверджувати, що діяльність благодійної організації може бути припинена у результаті винесення рішення суду щодо припинення такої організації за умови використання активів (доходів) благодійної організації з порушенням вимог до здійснення благодійної діяльності не менш як 12 місяців; неможливість самостійної реорганізації або ліквідації благодійної організації у визначених випадках; засудження уповноважених осіб благодійної організації за вчинення кримінального правопорушення передбаченого статтею 111-1 Кримінального кодексу України [8].

На нашу думку, у законі варто передбачити також підставу припинення благодійної організації «здійснення благодійної діяльності всупереч вимог установчих документів такої організації» зокрема, з метою отримання прибутку в процесі такої діяльності.

З метою посилення відповідальності фізичних осіб, які можуть створювати благодійні організації для цілей, що суперечать законодавству, унеможливити

створення таких організацій, пропонується доповнити ст. 201-2 Кримінального кодексу України «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги», яка передбачає відповідальність за продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном, з метою отримання прибутку частиною наступного змісту: ч. 4 *«Дії фізичної особи, які полягають у створенні юридичної особи приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність як основну мету такої діяльності, без наміру здійснення благодійної діяльності, які вчинені за попередньою змовою групою осіб або службовою особою з використанням службового становища та містять дії передбачені у ч. 1 вказаної статті»*.

Висновки і пропозиції. Здійснений аналіз дозволяє прийти до висновків, що благодійність як суспільно важлива та корисна діяльність має бути спрямована на зміцнення соціальної солідарності, розвиток та утвердження загальнолюдських цінностей, побудову гуманного суспільства, яке об'єднується заради вирішення спільних проблем. Вона ґрунтується на антропологічній парадигмі, як одній з фундаментальних основ гуманізму та системи поглядів на людині, що є найвищою цінністю. Однак у сучасному суспільстві підчас трансформацій суспільної свідомості благодійність набуває нових рис та значення, що становить загрозу для суспільства, держави, утвердження принципів, що визначені міжнародним правом. Філософсько-правовий аналіз категорії благодійності дозволяє розглядати благодійництво не лише як діяльність, що спрямована на надання матеріальної допомоги, тим хто її потребує, але розуміти її сутність та призначення, акцентувавши увагу на іншій стороні, вбачаючи у ній моральне підґрунтя та розкриваючи глибинну сутність людини та її діяльності. Усвідомлення істинного призначення благодійності та запропоновані зміни до чинного законодавства дозволять не лише змінювати свідомість конкретного індивіда дотичного до питань благодійності, але й формувати правосвідоме суспільство, що важливо в сучасних умовах євроінтеграційного розвитку держави.

У Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» передбачити підставу припинення благодійної організації як «здійснення благодійної діяльності всупереч вимог установчих документів такої організації», що має на меті отримання прибутку; посилити кримінальну відповідальність фізичних осіб, зокрема за створення юридичної особи, установчі документи якої визначають благодійну діяльність без наміру здійснення такої діяльності та за дії, пов'язані з незаконним використанням гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги такими благодійними організаціями або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном, з метою отримання прибутку шляхом внесення доповнень до Кримінального кодексу України.

Список використаної літератури

1. Житник М. Благодійність у соціально-філософській ретроспективі та перспективі. Вісник НУУ «КП». Філософія. Психологія. Педагогіка. Випуск 2. 2015. С. 43-49.
2. Великий енциклопедичний юридичний словник / ред. Ю. С. Шемшученко. К.: Юрична думка, 2007. 992 с.

3. Longman Handy Learner's Dictionary. URL: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/charity>.
4. Словник із соціальної роботи. URL: <https://slovnuk.me/dict/socialwork/благодійність>
5. Велика українська енциклопедія. Т. 1. / ред. В. М. Локтев, П. І. Андон, та інші. Київ: Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2016. 592 с. URL: <https://vue.gov.ua/Благодійність>
6. Буздуган Я. М. Роль благодійних організацій у вирішенні соціальних проблем суспільства. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Економіка. 2002. № 12. С. 99-103.
7. Савранська Н. О. Етико-філософський аналіз благодійності : автореф. дис. ... канд. філос. наук : спец. 09.00.07. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К., 2008. 15 с. URL: <https://elib.nakkim.edu.ua/bitstream/handle>
8. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 25, Ст. 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>
9. Савранська Н. О. Благодійність: реальне милосердя та діяльнісна любов. Практична філософія. К. : Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, Центр практичної філософії, 2008. № 2 (28). С. 114-119.
10. Арістотель. Нікомахова етика. К.: «Аквілон-Плюс», 2002. 480 с. URL: http://am.history.univ.kiev.ua/Nikomakhova_etyka.pdf.
11. Гребцова І. Становлення благодійного руху в новоросійському краї: форми і напрямки добродійної діяльності. Благодійність у сучасному світі: витоки, проблеми, перспективи. Збірник наукових праць за матеріалами науково-практичної конференції. Ізмаїл: РВВ ІДГУ. 2019. 82 с. С. 14-20. URL: <http://idgu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/01/blahodijnist.pdf>
12. Запороженко О. Соціально-психологічні аспекти феномену благодійності. Благодійність у сучасному світі: витоки, проблеми, перспективи. Збірник наукових праць. Ізмаїл: РВВ ІДГУ. 2020. 57 с. С. 23-27. URL: <http://idgu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/01/blahodijnist.pdf>
13. Генрі Форд. Моє життя та робота. Київ, Наш Формат, 2015. 344 с. URL: <https://chitaka.com.ua/knigi/moye-zhyttya-ta-robota/>
14. Міл Джон Стюарт. Про свободу та інші есе. К.;, 2001. 463 с. URL: <http://litopys.org.ua/mill/mill17.htm>
15. Кочнова О. А. Благодійність як соціокультурний феномен (культурологічний аналіз) : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 26.00.01. Таврійський націон. ун-т імені В. І. Вернадського. Сімферополь, 2009. 35 с.
16. Кант І. Аналітика чистого практичного розуму. Критика практичного розуму / І. Кант; наук. ред. А. Єрмоленко. Пер. з нім., прим. та післямова І. Бурковського. К.: Юніверс, 2004. С. 21-120. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kant_Immanuel/Krytyka_chystoho_rozumu.pdf
17. Scheler M. The Nature of Sympathy / [Transl. P. Heath]. Hamden (Conn.): Archon Books, 1973. 274 p. URL: https://books.google.com.ua/books/about/The_nature_of_sympathy.html?id=34F16qrpb0C&redir_esc=y
18. Державна служба фінансового моніторингу. Звіт за 2022 рік. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2022ukr.pdf>.

References

1. Zhytnyk, M. (2015). Blahodiinist u sotsialno-filosofskii retrospektyvi ta perspektyvi. Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «KPI». Ser.: Filozofia. Psykholohiia. Pedahohika. Vol. 2, P. 43-49 [in Ukrainian].
2. Shemshuchenko, Yu. (Ed.). (2007). Velykyi entsyklopedychnyi yurydychnyi slovnuk. Kyiv: Yurydychna dumka, P. 992 [in Ukrainian].
3. Longman Dictionary of Contemporary English Online. URL: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/charity>
4. Slovnuk iz sotsialnoi roboty online. URL: <https://slovnuk.me/dict/socialwork/blahodiinist> [in Ukrainian].
5. Loktiev V. M., & Andon P. I. (Eds.). (2016). Velyka ukrainska entsyklopediia (3rd ed.,

- rev.). (Vol. 1). Kyiv: Osnova. URL: <https://vue.gov.ua/Blahodiinist> [in Ukrainian].
6. Buzduhan, Ya. (2002). Rol blahodiinykh orhanizatsii u vyrishenni sotsialnykh problem suspilstva. Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Ser.: Ekonomika. Vol. 12, P. 99-103. [in Ukrainian].
  7. Savranska, N. O. (2008). Ethical and philosophical analysis of charity. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv: KNUI im. T. Shevchenka. URL: <https://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/> [in Ukrainian].
  8. On Charitable Activities and Charitable Organizations: Law of Ukraine. No 5073-VI. (2013, July, 5). Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny, 25, 252 [in Ukrainian].
  9. Savranska, N. (2008). Blahodiinist: realne myloserdia ta diialnisna liubov. Praktychna filozofia. Vol. 2 (28). P. 114-119 [in Ukrainian].
  10. Aristotel (2002). Nikomakhova etyka. Kyiv: Akvilon-Plius. P. 480. URL: http://am.history.univ.kiev.ua/Nikomakhova_etyka.pdf [in Ukrainian].
  11. Hriebtsova, I. (2019). The Formation of the Charitable Movement in the Novorossiysk Territory: Forms and Directions of Charitable Activity. Blahodiinist u suchasnomu sviti: vytoky, problemy, perspektyvy: Proceedings of the Conference Title (pp. 14-20). Izmail: RVV IDHU. URL: <http://idgu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/01/blahodijnist.pdf> [in Ukrainian].
  12. Zaporozhchenko O. (2019). Social and psychological aspects of the phenomenon of charity. Blahodiinist u suchasnomu sviti: vytoky, problemy, perspektyvy. Proceedings of the Conference Title (pp. 23-27). Izmail: RVV IDHU. URL: <http://idgu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/01/blahodijnist.pdf> [in Ukrainian].
  13. Ford, H. (2015). My life and work. Kyiv: Nash Format. P. 344. URL: <https://chitaka.com.ua/knigi/moye-zhyttya-ta-robota/> [in Ukrainian].
  14. Mil, D. (2001). On liberty: Essays. Kyiv: Osnovi. P. 463. URL: <http://litopys.org.ua/mill/mill17.htm> [in Ukrainian].
  15. Kochnova, O. A. (2009). Charity as a socio-cultural phenomenon (cultural analysis). Extended abstract of candidate's thesis. Simferopol : Tavriyskiy natsion. un-t im. V. Vernadskoho [in Ukrainian].
  16. Vishenskiy, S. (Ed.). (2004). Kant I. Criticism of pure reason. (I. V. Burkovskiy, Trans.). Kyiv: Yunivers. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kant_Immanuel/Krytyka_chystoho_rozumu.pdf? [in Ukrainian].
  17. Scheler, M. (1973). The Nature of Sympathy (P. Heath, Trans.). Hamden (Conn.): Archon Books, P. 274. URL: https://books.google.com.ua/books/about/The_nature_of_sympathy.html?id=34F16qrpdb0C&redir_esc=y
  18. Report of the State Financial Monitoring Service of Ukraine for 2022. (2022). Kyiv: URL: <https://fii.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2022ukr.pdf> [in Ukrainian].

Стаття надійшла 20.02.2024 р.

N. I. Brovko, Doctor of Juridical Sciences, Professor
 Bila Tserkva National Agrarian University
 Faculty of Social Sciences and Humanities
 the Department Constitutional Law and Theoretical and Legal Disciplines
 Soborna Sq., 1, Bila Tserkva, 09100, Ukraine
 e-mail: 09101959nb@gmail.com
 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3525-2817>

PHILOSOPHICAL AND LEGAL ANALYSIS OF CHARITY

Summary

The article analyzes charity and charitable activities from the standpoint of philosophical and legal understanding as the most important manifestation of spirituality and culture of mankind, and also characterization of individuals with high emotional and moral qualities,

compassion, mercy, responsibility, care, and love for their neighbors. It is established that in modern Ukrainian society, charity is manifested in the forms of volunteerism, patronage, and assistance to the needy, and is an important and necessary social institution, as it testifies to the functioning of a welfare state with a humanistic component.

Historical experience shows that charity, as an activity of individual groups or individuals, emerged a long time ago and gradually transformed into an important social activity and institution of the state. Therefore, this category should be considered more broadly, taking into account the contribution to the social sphere of individual entities, charitable organizations, and foundations.

It is stated that charity as a socially important and useful activity should be aimed at strengthening social unity, affirming universally recognized values, and building a humane society which unites to solve common problems. The anthropological paradigm underlying humanism emphasizes the importance of charity as an activity for society and the development of the benefactor's personality, and the philosophical and legal analysis of this category makes it possible to delve into the essence of the human personality, analyze the motives of charitable activities and consider charity not only as providing material assistance to those in need. Given that charitable activity is a measure of spirituality and should correspond to the moral qualities of the benefactor, it is worth considering the axiological component in the basis of charity, defining the value basis in charitable activity. The author emphasizes that in modern society, in the course of social transformations, charity acquires new features and significance, loses its meaning and its deep purpose, which can lead to regression as it poses a threat to society, the State, and the established principles defined by international law.

Keywords: charity, charitable organizations, assistance, altruism, philanthropy, aid, non-profit activity.